

I. ARTYKUŁY

DAWID MIĄSIK

INSTYTUCJA PYTAŃ PREJUDYCJALNYCH DO TRYBUNAŁU SPRAWIEDLIWOŚCI W PRAKTYCE SĄDU NAJWYŻSZEGO RP

I. UWAGI OGÓLNE

Obok zawieranych co kilkanaście lat przez państwa członkowskie umów międzynarodowych modyfikujących traktatowe podstawy funkcjonowania Unii Europejskiej i jej poprzedników prawnych, najważniejszym w praktyce instrumentem wspierania, pogłębiania i ukierunkowywania współpracy państw członkowskich w ramach Unii są wyroki (orzeczenia, odesłania) prejudycjalne Trybunału Sprawiedliwości (TS). Niewiele jest dziedzin unijnego i krajowego prawa, na których rozwój decydującego wpływu nie wywarłyby te właśnie orzeczenia. Naturalne jest więc zainteresowanie nimi ze strony doktryny i praktyki, skoro dokonana w nich wykładnia prawa unijnego wiąże wszystkie podmioty stosujące prawo we wszystkich państwach członkowskich¹.

Wyroki prejudycjalne wydawane są w odpowiedzi na pytania prawne kierowane przez sądy krajowe przy rozpoznawaniu konkretnej sprawy. W ten sposób sądy krajowe dostarczają TS materiał wyjściowy, na podstawie którego sąd unijny formułuje wspólny dla wszystkich sądów i innych podmiotów stosujących prawo wzorzec interpretacyjny – ten zaś powinien się przełożyć na jednolite stosowanie prawa unijnego we wszystkich państwach członkowskich w analogicznych stanach faktycznych. Dlatego same pytania prejudycjalne zasługują na odrębną analizę. Obejmująca je regulacja normatywna ogranicza się do art. 267 TFUE oraz postanowień tytułu III: „Odesłania prejudycjalne” Regulaminu postępowania przed TS². Szereg istotnych praktycznych wskazówek zawierają Zalecenia dla sądów krajowych, dotyczące składania wniosków o wydanie orzeczenia w trybie preju-

---

¹ Zob. zwłaszcza Dąbrowska (2002): 53–71; (2004); Domańska, Wąsek-Wiaderek, Wojtaszek-Mik, Zielony (2007); Dąbrowska-Kłosińska (2010): 4–15; Kastelik-Smaza (2010); Koncewicz (2007): 231–236; Styryna (2008): 45–53; (2009): 32–40; Taborowski, Zawadzka (2003): 210–216; (2003): 214–220; Zięba (2004): 45.

² Zwłaszcza art. 94, art. 99–102 i art. 104 § 2.

dycjalnym³. Akty te uzupełniają orzecznictwo TS wyjaśniające w postanowieniach i wyrokach, jak sądy krajowe powinny posługiwać się art. 267 TFUE. Warto jednak przyjrzeć się instytucji pytań prejudycjalnych z perspektywy krajowej: to sądy krajowe orzekające w krajowych postępowaniach z elementem unijnym, regulowanych przez krajowe przepisy procesowe, inicjują za ich pomocą dialog z TS⁴. Należy zatem zastanowić się, kiedy, o co, jak, w jakim celu pytają sądy krajowe i jaki użytek czynią z odpowiedzi TS. Analizy wymaga również, dlaczego sądy krajowe nie kierują pytań w poszczególnych sprawach oraz czy jest to działanie zgodne z prawem unijnym. Dodatkowo należy uwzględnić, że orzecznictwo sądów krajowych uzupełnia orzecznictwo TS w zakresie przesłanek wystąpienia z pytaniem prejudycjalnym. Dlatego niniejszy artykuł poświęcony jest analizie instytucji pytań prejudycjalnych z perspektywy orzecznictwa Sądu Najwyższego (SN).

Materiał badawczy stanowiło 31 pytań prejudycjalnych zadanych przez SN w latach 2004–2019. Ich liczba nie jest imponująca jak na 15 lat członkostwa⁵, a na pewno nie oddaje skali aktywności unijnej SN, który w tym okresie znacznie częściej koncentrował się na przelozieniu istniejącego już standardu unijnego na krajowe prawo procesowe i materialne oraz starał się wpłynąć na zwiększenie aktywności unijnej sądów powszechnych II instancji⁶. Spośród 31 pytań prejudycjalnych 1 pochodziło z Izby Karnej⁷, 6 – z Izby Cywilnej⁸, a pozostałe 24 – z Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (wcześniej także Spraw Publicznych)⁹.

³ Dz. Urz. UE z 8 listopada 2019 r., C 380: 1–9.

⁴ Zob. np. Talaga (2010): 91–115; Stankiewicz (2016): 355–370; Grzeszczak (2008): 55–60; Sadomski (2014): 36–93.

⁵ Np. na tle przeszło 150 pytań prejudycjalnych niemieckiego Sądu Najwyższego rozstrzygniętych w latach 2004–2019 (dane na podstawie zapytania w formularzu wyszukiwania na: <www.curia.eu>).

⁶ Co do aktywności unijnej SN zob. w szczególności Miąsik (2014): 66–70.

⁷ Post. SN z 27 września 2010 r., V KK 179/10, OSNwSK 2010, nr 1: 1796.

⁸ Post. SN: z 27 listopada 2014 r., V CSK 487/13, OSNC 2015, nr 5, poz. 65; z 15 maja 2015 r., V CSK 41/14, niepubl.; z 22 października 2015 r., IV CSK 664/14, Lex nr 1962542; z 27 lipca 2018 r., I CSK 543/17, Lex nr 2525426; z 28 listopada 2019 r., I CSK 435/18, niepubl. oraz post. składu 7 sędziów SN z 21 maja 2019 r., III CZP 25/19, OSNC 2019, nr 10, poz. 99.

⁹ Post. SN: z 19 grudnia 2008 r., III SK 27/08, OSNAPiUS 2012, nr 5–6, poz. 81; z 15 lipca 2009 r., III SK 2/09, Lex nr 989133; z 18 sierpnia 2009 r., I UK 344/08, Lex nr 529790; z 3 września 2009 r., III SK 16/09, OSNAPiUS 2012, nr 15–16, poz. 210; z 6 listopada 2013 r., III SK 59/12, OSNP 2015, nr 2, poz. 30; z 16 października 2013 r., III SK 66/12, niepubl.; z 15 maja 2014 r., III SK 28/13, OSNP 2015, nr 10, poz. 143; z 8 października 2014 r., III SK 53/13, Lex nr 1551433; z 16 kwietnia 2015 r., III SK 30/14, ZNSA 2015, nr 6, s. 101; z 18 lutego 2015 r., III SK 18/14, Lex nr 1731108; z 21 stycznia 2016 r., III SK 51/14, Lex nr 2343389; z 26 września 2017 r., III SK 39/16, Lex nr 2382418; z 26 września 2017 r., III SK 45/16, OSNP 2018, nr 8, poz. 115; z 1 sierpnia 2018 r., III PO 6/18, Lex nr 2531338; z 30 sierpnia 2018, III PO 7/18, Lex nr 2542293; z 19 września 2018 r., III PO 8/18, Lex nr 2549397; z 19 września 2019 r., III PO 9/18, Lex nr 2615150; z 3 października 2018 r., II PK 153/17, Lex nr 2558376; z 12 czerwca 2019, II PO 3/19, Lex nr 2684153; z 19 września 2019 r., II UK 241/18, Lex nr 2730219; z 19 września 2019 r., II UK 81/18, Lex nr 2730214 oraz post. składu 7 sędziów SN: z 19 lipca 2019 r., III UZP 3/17, Lex nr 2401823 i z 2 sierpnia 2018 r., III UZP 4/18, OSNP 2018, nr 12, poz. 165.

II. PRZESŁANKI WYSTĄPIENIA Z PYTANIEM PREJUDYCJALNYM

Wystąpienie z pytaniem prejudycjalnym jest – zgodnie z art. 267 akapit 3 TFUE – obowiązkiem SN jako sądu ostatniej instancji. Oznacza to, że w tym zakresie ma on podstawę do działania z urzędu. Wniosek o wystąpienie z pytaniem prejudycjalnym nie jest konieczny. Jak pokazuje dotychczasowa praktyka, wniosek taki nie jest wiążący ani w zakresie dotyczącym samego wystąpienia z pytaniem prejudycjalnym, ani w zakresie treści pytania lub jego podstawy prawnej¹⁰. Biorąc pod uwagę specyfikę SN jako sądu kasacyjnego, unormowanie wynikające z art. 267 akapit 3 TFUE należy traktować jako unijną regulację ograniczającą autonomię proceduralną państw członkowskich.

Podczas gdy art. 267 akapit 3 TFUE nakłada na SN obowiązek wystąpienia z pytaniem prejudycjalnym, sąd ten działa na podstawie krajowych przepisów procesowych, które zawężają zakres jurydycznej interwencji SN do podstaw wniesionej do niego skargi lub innego środka zaskarżenia bądź rozstrzyganego zagadnienia prawnego. Regulacja traktatowa nie przełamuje w tym zakresie zasady autonomii proceduralnej państw członkowskich. Oznacza to, że SN stosuje prawo unijne na zasadach wynikających z prawa polskiego. Sąd Najwyższy może zatem wywiązać się z obowiązku ciężącego na nim na mocy art. 267 akapit 3 TFUE tylko w granicach podstaw środka zaskarżenia. Przykładowo – zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c. – SN rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach jej podstaw, a strona może jedynie przedstawiać nowe uzasadnienia wskazanych w skardze podstaw kasacyjnych (§ 3). Gdyby zatem okazało się, że SN jest związany przepisami wskazanymi przez skarżącego i postacią ich naruszenia, a w skardze nie powołano przepisów prawa unijnego, wówczas unijna aktywność SN zostałaby znacząco zawężona, gdyby zarzut naruszenia prawa unijnego nie znalazł się w skardze. W orzecznictwie SN wypracowano jednak w tym zakresie jednolite stanowisko, zgodnie z którym sąd ten weryfikuje prawidłowość wykładni albo zastosowania powołanych w skardze kasacyjnej krajowych przepisów prawa procesowego lub materialnego z punktu widzenia zgodności z prawem unijnym, niezależnie od inicjatywy strony skarżącej¹¹. Zdarza się nadal często, że dopiero SN jako pierwszy sąd dostrzega unijny kontekst sprawy¹². Dla aktywowania unijnej kompetencji SN wystarczające jest, by powołane w skardze kasacyjnej przepisy prawa polskiego objęte były zakresem normowania prawa unijnego lub by pojawiła się wątpliwość, czy rzeczywiście zakres prawa unijnego sięga tak daleko.

Kolejnym warunkiem, który musi być spełniony, aby na SN ciążył obowiązek wystąpienia z pytaniem prejudycjalnym, są odpowiednie ustalenia faktyczne¹³. Ustalenie te muszą umożliwiać zastosowanie w konkretnej sprawie

¹⁰ Np. wyr. SN z 8 listopada 2005 r., I CK 207/05, OSNC 2006, nr 9, poz. 150.

¹¹ Wyr. SN z 5 grudnia 2006 r., II PK 18/06, OSNP 2008, nr 1/2, poz. 7.

¹² Zob. wyr. SN z 4 stycznia 2008 r., I UK 182/07, OSNP 2009, nr 3/4, poz. 49.

¹³ Wyr. 7 sędziów SN z 18 listopada 2015 r., II UK 100/14, OSNP 2016 nr 7, poz. 88; wyr. SN z 25 listopada 2009 r., I UK 107/09.

przepisu prawa unijnego, o którego wykładnię ma wystąpić SN. W przeciwnym razie TS może uznać, że nie jest właściwy do udzielenie odpowiedzi na pytanie, gdy na podstawie okoliczności faktycznych zreferowanych w uzasadnieniu pytania stwierdzi, że stan faktyczny sprawy nie wchodzi w zakres normowania prawa unijnego.

Wśród innych okoliczności, jakie uwzględniano do tej pory przy podejmowaniu decyzji o wystąpieniu z pytaniem prejudycjalnym, można wymienić takie jak: zmiana normatywna (nowy akt prawa unijnego)¹⁴, brak orzecznictwa interpretującego dany przepis prawa unijnego¹⁵, niedające się usunąć samodzielnie przez sąd krajowy rozbieżności w orzecznictwie TS na tle przepisów normujących tę samą instytucję zawartych w aktach prawnych z tej samej dziedziny obowiązujących w różnym czasie¹⁶, rozbieżności między standardem unijnym a konwencyjnym w zakresie ochrony praw podstawowych¹⁷, nierozstrzygnięte pytania o wykładnię przepisu unijnego z innych sądów krajowych¹⁸, wystąpienie z analogicznymi pytaniami przez SN w innej sprawie¹⁹, zawężenie przez TS wykładni tego samego przepisu prawa unijnego do okoliczności faktycznych konkretnej sprawy²⁰.

Nie dostrzegając podstaw do wystąpienia z pytaniem prejudycjalnym, mimo stosownego wniosku skarżącego, SN wskazywał na: 1) *acte clair*²¹; 2) *acte éclairé*, czyli możliwość rozstrzygnięcia problemu prawnego na podstawie innych orzeczeń TS²²; 3) związanie wykładnią dokonaną przez TS w odpowiedzi na pytanie SN w innej sprawie przy braku dostatecznie ważkich argumentów, które miałyby służyć przekonaniu TS do odstąpienia od przyjętej wykładni prawa unijnego²³; 4) brak związku przepisu prawa unijnego objętego wnioskiem o zadanie pytania prejudycjalnego ze stanem faktycznym sprawy²⁴; 5) brak możliwości zastosowania przepisu prawa unijnego z uwagi na rodzaj aktu prawnego, w którym przepis ten jest zawarty, oraz wynikające z prawa unijnego ograniczenia w dopuszczalności stosowania takiego przepisu w postępowaniach sądowych²⁵.

Ilościowo skromna aktywność prejudycjalna SN ma wytlumaczenie w częstym odwoływaniu się do zasady *acte éclairé* oraz – znacznie rzadszym – wy-

¹⁴ Post. SN z 26 września 2017 r., III SK 45/16.

¹⁵ Post. SN z 18 sierpnia 2009 r., I UK 344/08.

¹⁶ Post. SN z 19 września 2019 r., II UK 81/18.

¹⁷ Post. SN z 26 września 2017 r., III SK 39/16.

¹⁸ Post. SN z 26 września 2017 r., III SK 45/16.

¹⁹ Post. SN z 19 września 2018 r.: III PO 8/18 i III PO 9/18.

²⁰ Post. SN z 19 września 2019 r., II UK 241/18.

²¹ Post. SN z 25 stycznia 2016 r., III SK 16/15.

²² Post. SN z 19 września 2019 r., II UK 241/18; wyr. SN z 25 października 2018 r., III SK 38/16.

²³ Post. SN z 12 kwietnia 2013 r., III SK 44/12.

²⁴ Post. SN z 16 kwietnia 2015 r., III SK 30/14.

²⁵ Zob. wyr. SN z 12 października 2006 r., I CNP 41/06, OSNC 2007, nr 7/8, poz. 115 dotyczący bezpośredniego stosowania dyrektywy, z zastrzeżeniem, że wyrażony w nim pogląd co do niemożności dokonywania prounijnej wykładni przepisów krajowych celem zapewnienia zgodności normy prawa krajowego z normą wynikająca z dyrektywą nie jest właściwy, zob. np. zamiast wielu uchw. SN z 13 maja 2010 r., III SZP 2/10, OSNP 2010, nr 21/22, poz. 277.

korzystaniu doktryny *acte clair*. Na *acte éclairé* SN powoływał się wówczas, gdy konkretny przepis prawa unijnego znajdujący bezpośrednio lub pośrednio zastosowanie przy rozstrzygnięciu o zasadności skargi kasacyjnej został już zinterpretowany przez TS w orzeczeniu prejudycjalnym²⁶ albo został przez TS zastosowany wprost w postępowaniu ze skargi Komisji przeciwko państwu członkowskiemu w zbliżonym stanie faktycznym²⁷. Sąd Najwyższy wykorzystuje także na użytek *acte éclairé* wykładnię prawa materialnego zawartą w wyroku TS w postępowaniu ze skargi o nieważność²⁸. W zdecydowanej większości przypadków SN prawidłowo interpretował i stosował wyroki prejudycjalne TS dotyczące przepisów prawa unijnego stosowanych przez SN. Można jednak wskazać już takie przypadki, w których wnioski wyciągnięte z analizy dotychczasowego orzecznictwa okazały się błędne. Takim przykładem jest problem podlegania polskiemu ustawodawstwu ubezpieczeń społecznych przez pracownika delegowanego do wykonywania pracy w innym państwie członkowskim. W orzecznictwie SN przyjęto – wbrew stanowisku organu rentowego – że dla dalszego podlegania polskiemu prawu ubezpieczeń społecznych przez takiego pracownika wystarczające jest legitymowanie się przed zawarciem umowy o pracę przewidującej delegowanie za granicę jakimkolwiek tytułem ubezpieczenia (np. dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym). Tymczasem z późniejszego wyroku TS wynika, że wymóg podlegania ustawodawstwu państwa członkowskiego, z którego terytorium pracownik jest delegowany, jest spełniony już wtedy, gdy przed delegowaniem pracownik zamieszkiwał na terytorium tego państwa. Wymagało to zmiany linii orzeczniczej²⁹. Ten przykład wskazuje na konieczność zachowania szczególnej ostrożności przy posługiwaniu się koncepcją *acte éclairé*.

Potrzeba wystąpienia z pytaniem prejudycjalnym mimo istnienia wcześniejszego orzecznictwa TS zachodzi również wtedy, gdy orzecznictwo to zawiera wskazówki interpretacyjne zawężone do określonego stanu faktycznego, a stan faktyczny sprawy zawisłej przed sądem krajowym rozważającym wystąpienie z pytaniem różni się od stanu faktycznego objętego wcześniejszym rozstrzygnięciem, mimo że w grę wchodzi wykładnia i zastosowanie tego samego przepisu prawa unijnego. Zdarza się bowiem, że TS przyjmuje strategię udzielania mocno kazuistycznych odpowiedzi na pytania prejudycjalne. W ich przypadku odwołanie się do *acte éclairé* jest ograniczone tylko do spraw z identycznym stanem faktycznym. Stąd potrzeba ponowienia pytania prejudycjalnego o wykładnię tego samego przepisu i to nawet w sprawie z odwołania tego samego przedsiębiorcy, ale w nieco innym stanie faktycznym³⁰.

²⁶ Wyr. SN: z 4 stycznia 2008 r., I UK 182/07; z 21 kwietnia 2016 r., III SK 21/15, OSNP 2017, nr 11, poz. 155; z 26 września 2019 r., III PK 126/18, niepubl.; wyr. składu 7 sędziów SN z 18 listopada 2015 r., II UK 100/14.

²⁷ Wyr. SN z 10 lutego 2006 r., III CSK 112/05, OSNC 2007, nr 5, poz. 73.

²⁸ Wyr. SN z 25 października 2017 r., III SK 38/16.

²⁹ Por. np. wyr. SN z 11 stycznia 2018 r., II UK 650/16, OSNP 2018, nr 9, poz. 126, z wyr. SN z 31 października 2018 r., II UK 331/17, OSNP 2019, nr 5, poz. 65.

³⁰ Zob. np. post. SN z 19 września 2019 r., II UK 241/18.

Bardziej ryzykowne jest odwoływanie się do doktryny *acte clair*. Zgodnie z jej treścią nie ma potrzeby występowania z pytaniem prejudycjalnym, gdy „prawidłowe stosowanie prawa unijnego jest na tyle oczywiste, że nie występują racjonalne wątpliwości”³¹. W dotychczasowej praktyce SN można wskazać szereg orzeczeń odwołujących się do tej doktryny, która znajduje zastosowanie, gdy brak jakiegokolwiek orzecznictwa TS w kwestii wykładni danego przepisu prawa unijnego³². Zabieg taki można zaakceptować, gdy prowadzi on do rozszerzającej wykładni przepisów prawa polskiego, która służy realizacji celów prawa unijnego³³. W kilku przypadkach SN zdecydował się w końcu na wystąpienie z pytaniami prejudycjalnymi po ugruntowaniu się krajowej linii orzeczniczej w sprawach unijnych. W dwóch przypadkach udzielone przez TS odpowiedzi okazały się zgodne z ukształtowaną już linią orzeczniczą w prawie krajowym³⁴. W jednym natomiast przypadku wyrok TS potwierdził prawidłowość jednej z linii orzeczniczych ukształtowanych w SN. Nie oznacza to jednak automatycznie, że orzeczenia zaliczane do drugiej linii należy uznać za sprzeczne z prawem unijnym, gdyż „wadliwa” linia opierała się przede wszystkim na założeniu o niemożności dokonania prounijnej wykładni wymagającej odstąpienia od wyników wykładni językowej przepisów krajowej ustawy procesowej celem zapewnienia skuteczności prawa unijnemu³⁵.

Rozważając, czy w danej sprawie istnieje obowiązek wystąpienia z pytaniem prejudycjalnym, SN powinien uwzględniać dodatkowe argumenty przemawiające za znacznie ostrożniejszym niż do tej pory posługiwaniem się obiema koncepcjami. Po pierwsze, jak wynika to ze standardu ustanowionego w sprawie C-416/17 *Accor II*³⁶, niezadanie pytania przez sąd krajowy ostatniej instancji i oparcie się przy rozstrzygnięciu sprawy na błędnej wykładni prawa unijnego stanowi naruszenie przez państwo członkowskie obowiązków wynikających z traktatu. Niewywiązanie się z obowiązku wynikającego z art. 267 akapit 3 TFUE stanowi więc naruszenie prawa unijne-

³¹ Wyr. składu 7 sędziów SN z 18 listopada 2015 r., II UK 100/14.

³² Np. wyr. SN z 30 marca 2017 r., V CSK 256/16. Przykładem konsekwentnego posługiwania się doktryną *acte clair* jest orzecznictwo SN dotyczące relacji między tak zwanym postępowaniem kontrolnym a postępowaniem w przedmiocie nałożenia kary pieniężnej, prowadzonych na podstawie przepisów Prawa telekomunikacyjnego; zob. np. wyr. SN z 8 października 2014 r., III SK 85/15.

³³ Np. uchw. SN z 13 maja 2010 r., III SZP 2/10.

³⁴ Por. wyr. i post. SN dotyczące postępowania konsultacyjnego i konsolidacyjnego, zakończone pytaniem w post. SN z 6 listopada 2013 r., III SK 59/12, oraz post. SN dotyczące uchylania decyzji Prezesa UKE zmieniających stawki w rozliczeniach między operatorami telekomunikacyjnymi zakończone pytaniem w post. SN z 18 lutego 2015 r., III SK 18/14.

³⁵ Por. problem dochowania terminu procesowego w przypadku wniesienia środka zaskarżenia za pośrednictwem operatora pocztowego, który nie jest operatorem wyznaczonym, na wykładni zgodnej z prawem unijnym w świetle wyr. TS z 27 marca 2019 r. w sprawie *Pawlak* (C-545/17), EU:C:2019:260, oparte są na post. SN: z 23 października 2015 r., V CZ 40/15; z 17 marca 2016 r., V CZ 7/16, oraz post. składu 7 sędziów SN z 16 listopada 2016 r. III PZP 5/16 i z 29 sierpnia 2019 r., III UZP 3/17. Odmienne zob. post. SN: z 3 czerwca 2015 r., V CZ 33/15; z 8 czerwca 2015 r., III SW 41/15; z 14 lipca 2015 r., II UZ 10/15; z 25 sierpnia 2015 r., II UZ 16/15; z 14 kwietnia 2016 r., IV CZ 15/16; z 20 kwietnia 2016 r., II UZ 75/15 i z 17 maja 2016 r., II PZ 2/16.

³⁶ Wyr. TS z 4 października 2018 r., EU:C:2018:811, szerzej Sikora (2019): 24–30; Kastelik-Smaza (2007): 24–31; zob. także Kowalik-Bańczyk (2015): 124–129.

go, które prowadzić będzie do odpowiedzialności odszkodowawczej państwa członkowskiego. W przypadku sformułowania w środku zaskarżenia wniosku o zadanie pytania prejudycjalnego albo nawet samych zarzutów opartych na prawie unijnym niewystąpienie z pytaniem prejudycjalnym można uznać za kwalifikowane naruszenie art. 267 akapit 3 TFUE (z punktu widzenia odpowiedzialności odszkodowawczej państw członkowskiego), gdyby następnie okazało się, że rozstrzygnięcie SN oparte zostało na błędnej wykładni prawa unijnego. Po drugie, za występowaniem z pytaniami prejudycjalnymi przemawia – w przypadku wyroku kasatoryjnego – względny brak związania sądu II instancji zapatrywaniem prawnymi (wykładnią prawa) SN w części objętej zakresem zastosowania prawa unijnego³⁷.

III. PYTANIE PREJUDYCJALNE A RODZAJ POSTĘPOWANIA PRZED SĄDEM NAJWYŻSZYM

Następnym zagadnieniem wymagającym wyjaśnienia jest kwestia, w jakich postępowaniach i na jakim etapie SN kierował pytania prejudycjalne. Z dotychczasowej praktyki wynika, że z pytaniami tymi występuje się przede wszystkim w postępowaniu kasacyjnym na etapie merytorycznego rozpoznania skargi kasacyjnej. Występowanie z pytaniami prejudycjalnymi dopiero na etapie merytorycznego rozpoznawania skargi kasacyjnej, zarówno na rozprawie, jak i na posiedzeniu niejawnym, ma uzasadnienie nie tyle w literalnej wykładni art. 267 TFUE („niezbędne do wydania wyroku”), ile w istocie podejmowanego na tym etapie rozstrzygnięcia, jakim jest orzeczenie o zasadności albo niezasadności skargi kasacyjnej.

Zadanie pytania na etapie tzw. przedsądu nie wydaje się właściwe, choć nie ma ku temu formalnych przeszkód³⁸. Przedsąd służy identyfikacji spraw wymagających motywowanej interese publicznym interwencji orzeczniczej SN. Bada się: czy w sprawie zachodzi potrzeba rozstrzygnięcia istotnego problemu jako zagadnienia prawnego; czy konkretny przepis jest wykładany albo stosowany rozbieżnie w dotychczasowej praktyce sądowej oraz w piśmiennictwie; czy doszło do ewidentnego naruszenia prawa przez sąd II instancji, w wyniku czego zarzuty skargi kasacyjnej należy uznać za *prima facie* zasadne; czy zachodzi nieważność postępowania przed sądem II instancji. Na tym etapie SN

³⁷ Wyr. TS z 16 stycznia 1974 r. w sprawie *Rheinmühlen-Düsseldorf* (C-166/73), EU:C:1974:3.

³⁸ Do tej pory nie odnotowano przypadku wystąpienia z pytaniem prejudycjalnym na etapie przedsądu. Z uwagi na wyr. TS z 19 listopada 2019 r. w sprawach połączonych *A.K. i in.* (C-585/18, C-624/18 i C-625/18) oraz wyr. SN z 5 grudnia 2019 r., III PO 7/18 są podstawy, by za pytanie takie nie uważać – jako nie pochodzące od sądu w rozumieniu prawa Unii – orzeczenia wydanego w składzie jednoosobowym z 18 grudnia 2019 r., V CSK 347/18, zob. komunikat prasowy na <www.sn.pl> [dostęp: 8.01.2020], podjętego przez osobę powołaną do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego SN w okolicznościach opisanych w uzasadnieniu post. SN z 12 czerwca 2019 r., II PO 3/19, pkt 82.

ocenia jedynie, czy istnieją wątpliwości, które uzasadniają pochylenie się nad sprawą w składzie trzyosobowym. Nie rozstrzyga, w jakim kierunku należy rozstrzygnąć zagadnienie prawne, choć ocenia, czy objęty nim problem prawny występuje w danej sprawie i ma związek z podstawami skargi kasacyjnej. Można więc wyobrazić sobie pytanie o zakres normowania prawa unijnego, choć jednocześnie pytanie o samą wykładnię prawa unijnego służącą rekonstrukcji wzorca normatywnego, z którym następnie należy zestawić wzorzec leżący u podstaw orzeczenia sądu II instancji, należy uznać za przedwczesne. Skład trzyosobowy orzekający po przyjęciu sprawy do rozpoznania po ewentualnym udzieleniu odpowiedzi przez TS na pytanie „przedsądowe” mógłby powziąć dodatkowe wątpliwości w przedmiocie interakcji przepisów powołanych w podstawach skargi kasacyjnej z prawem unijnym i wystąpić z kolejnym pytaniem w tej samej sprawie, co nie służyłoby realizacji prawa strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki na etapie postępowania kasacyjnego. Z kolei gdy we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie podniesiono kwestii dotyczącej prawa unijnego, rolą SN nie jest zastępowanie strony i doszukiwanie się w podstawach skargi wątku unijnego wymagającego wykładni TS. Działania takie mogą mieć natomiast miejsce na etapie merytorycznego rozpoznawania skargi, gdy SN stwierdzi, że przepisy powołane w jej podstawach wchodzą w zakres normowania prawa unijnego³⁹. Natomiast wystąpienie z pytaniem prejudycjalnym na etapie przedsądu byłoby zasadne, gdyby SN w składzie jednoosobowym rozważał odrzucenie skargi kasacyjnej, a jej dopuszczalność uzależniona byłaby od uprzedniej wykładni prawa unijnego.

Odrębną kategorią postępowań, w których orzeka SN, są postępowania w przedmiocie rozstrzygania zagadnień prawnych w składach zwykłych (art. 390 k.p.c.) i powiększonych⁴⁰. W postępowaniach tego rodzaju SN bardzo często zajmuje się wykładnią prawa unijnego w tym sensie, że przekłada istniejący standard unijny na prawo krajowe⁴¹. Innymi słowy, orzecznictwo dostosowuje – w miarę możliwości – wykładnię przepisów prawa polskiego do wzorca wynikającego z prawa unijnego. W odniesieniu do pytań prejudycjalnych przy rozstrzyganiu zagadnień prawnych ukształtowała się w SN praktyka, zgodnie z którą przedstawienie pytania TS jest niedopuszczalne, gdyż podejmując uchwałę interpretacyjną SN nie rozstrzyga sprawy. Niespełniona jest zatem przesłanka „niezbędności do wydania wyroku” z art. 267 TFUE. Gdy zagadnienie prawne zostanie sformułowane przez sąd II instancji jako zagadnienie dotyczące problemu wykładni prawa unijnego albo zgodności prawa polskiego z prawem unijnym, SN zwykł odmawiać udzielenia odpowiedzi na pytanie prawne, sugerując jednocześnie sądowi powszechnemu wystąpienie z odpowiednim pytaniem prejudycjalnym bezpośrednio do TS⁴². Analogicznie

³⁹ Wyr. SN z 5 grudnia 2006 r., II PK 18/06.

⁴⁰ Art. 83 § 1 ustawy z 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, Dz. U. 2018, poz. 5 ze zm.

⁴¹ Zob. np. uchw. składu 7 sędziów SN z 28 września 2016 r., III PZP 3/16, OSP 2017, nr 7/8, poz. 67.

⁴² Post. SN: z 28 kwietnia 2010 r., III CZP 3/10; z 10 marca 2016 r., III UZP 1/16.

traktowane były zagadnienia prawne przedstawione do rozstrzygnięcia składowi powiększonemu przez skład zwykły SN⁴³. Alternatywna praktyka zakłada natomiast, gdy jest to możliwe z uwagi na kompletność ustaleń faktycznych niezbędnych dla ewentualnego zastosowania normy prawa unijnego, przejmowanie sprawy do rozpoznania przez skład zwykły albo skład powiększony SN, który następnie albo sam rozpoznaje sprawę z odwołaniem do doktryny *acte éclairé*⁴⁴, albo wystąpi z pytaniem prejudycjalnym do TS i po wydaniu wyroku orzeknie merytorycznie⁴⁵. Takie podejście stwarza w praktyce problem przy ewentualnym rozstrzygnięciu abstrakcyjnego zagadnienia prawnego z wniosku Pierwszego Prezesa SN, gdyż wówczas nie ma sprawy, którą SN w składzie powiększonym mógłby przejąć do rozpoznania. Trzymanie się dotychczasowej praktyki blokowałoby więc możliwość usunięcia ewentualnych rozbieżności w sprawach unijnych do czasu wniesienia skargi kasacyjnej, której podstawy stwarzałyby możliwość przedstawienia zagadnienia prawnego na skład powiększony. Należy więc zwrócić uwagę, że praktyka TS nie stoi na przeszkodzie występowaniu z pytaniami prejudycjalnymi przez sądy krajowe rozstrzygające zagadnienia prawne. Obok wyroków wydawanych w odpowiedzi na pytania prawne pochodzące z sądów konstytucyjnych⁴⁶, TS udzielał także odpowiedzi na pytania skierowane w sprawach, w których rozstrzygano zagadnienia prawne, a nie zwykłe sprawy⁴⁷.

W postępowaniu ze skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia raczej nie należy oczekiwać na pytania prejudycjalne w świetle ugruntowanego stanowiska w zakresie znaczenia nadawanego zwrotowi „orzeczenie niezgodne z prawem”, sprzeczność rozstrzygnięcia sądu II instancji z prawem unijnym powinna być oczywista i wynikać z istniejącego w dacie wyrokowania orzeczenia TS⁴⁸. Z kolei w postępowaniu ze skargi o wznowienie postępowania pytanie prejudycjalne jest możliwe dopiero na etapie ponownego rozpoznawania sprawy. Nie ma podstaw do występowania z pytaniem prejudycjalnym na etapie orzekania o istnieniu podstawy wznowienia, gdyż – obecnie – w postępowaniu cywilnym prawo unijne tych przesłanek nie reguluje ani nie wymaga wznowiania postępowania cywilnego na analogicznych zasadach, jakie wypracowano w sprawach sądowoadministracyjnych⁴⁹. Pamiętać należy, że obecnie wyroki prejudycjalne TS nie są traktowane – przez odpowiednie zastosowanie testu równoważności z zasady procedur krajowych – jako odpowiedniki wyroków Trybunału Konstytucyjnego, zatem podstawa wznowienia, o której mowa

⁴³ Post. składu 7 sędziów SN z 15 października 2015 r., III PZP 1/15.

⁴⁴ Wyr. składu 7 sędziów SN z 18 listopada 2015 r., II UK 100/14.

⁴⁵ Post. składu 7 sędziów SN z 19 lipca 2017 r., III UZP 3/17.

⁴⁶ Zob. np. wyr. TS z 7 marca 2017 r. w sprawie *RPO* (C-390/15), EU:C:2017:174.

⁴⁷ Zob. wyr. TS: z 12 lutego 2004 r. w sprawie *Campina Melkunie BV* (C-265/00), EU:C:2004:87, z 20 października 2016 r. w sprawie *Montis Design BV* (C-169/15), EU:C:2016:790.

⁴⁸ Wyr. SN: z 8 grudnia 2009 r., I BU 6/09, OSNP 2011, nr 13/14, poz. 191; z 13 marca 2014 r., I BP 8/13, OSNP 2015, nr 8, poz. 110.

⁴⁹ Szerzej zob. Taborowski (2012): 189–244; Póltorak (2011): 437–463.

w art. 401¹ k.p.c., nie znajduje zastosowania w przypadku sprzeczności rozstrzygnięcia sądu polskiego z wykładnią prawa unijnego dokonaną w późniejszym wyroku prejudycjalnym TS⁵⁰.

Z art. 267 TFUE wynika, że zadanie pytania prejudycjalnego jest obowiązkiem SN, gdy rozstrzygnięcie kwestii unijnej przez TS okazuje się „niezbędne do wydania wyroku”. W orzecznictwie SN wyjaśniono już, że obowiązek ten aktualizuje się nie tylko w tych postępowaniach, w których wydawane są „wyroki”, ale w każdym przypadku, gdy uzyskania odpowiedzi TS w kwestii prawa unijnego jest niezbędne do wydania jakiegokolwiek orzeczenia⁵¹. Takie rozumienie wyrazu „wyrok” z art. 267 TFUE potwierdzają także postanowienia o zadaniu pytania prejudycjalnego w postępowaniach, w których SN nie rozstrzyga wyrokiem⁵². Choć więc pytania prejudycjalne zasadniczo dotyczą kwestii unijnych istotnych dla wydania rozstrzygnięcia co do meritum, to w pełni uprawnione jest kierowanie pytań prejudycjalnych służących dokonaniu wykładni przepisów prawa unijnego istotnych dla rozstrzygnięcia kwestii wstępnej. Wśród takich kwestii w dotychczasowej praktyce SN można wskazać problemy: 1) dopuszczalności podjęcia czynności w sprawie przez niewłaściwą izbę SN⁵³; 2) możliwości dalszego procedowania przez skład sądu z udziałem sędziów, o prawie których do dalszego orzekania ma rozstrzygnąć organ władzy wykonawczej⁵⁴; 3) istnienia orzeczenia wydanego przez osobę powołaną do pełnienia urzędu na stanowisku sędziowskim w SN z intencjonalnym naruszeniem prawa krajowego i unijnego⁵⁵; 4) istnienia roszczenia o charakterze unijnym⁵⁶. Pytanie prejudycjalne można także zadać w postępowaniu wпадkowym, dotyczącym różnorodnych kwestii pobocznych wobec meritum sprawy, jak na przykład dopuszczalności odrzucenia apelacji jako wniesionej do sądu po terminie⁵⁷. Stąd możliwość wystąpienia z pytaniem w postępowaniu zażaleniomym. Doświadczenie SN z jedynym do tej pory pytaniem zadany przy rozpoznawaniu zażalenia stanowi przy tym cenną wskazówkę dla wszystkich sądów polskich, jak skomplikowany jest problem zakresu normowania prawa unijnego. Z wyroku TS w sprawie C-545/17 *Pawlak*⁵⁸ wynika bowiem, że krajowa regulacja procesowa należąca do dziedzin nieobjętych harmonizacją prawa unijnego może jednak zawierać pewne instytucje prawa procesowego, które wchodzą w zakres normowania prawa unijnego z dość odległej od procesu dziedziny, jaką jest prawo pocztowe.

⁵⁰ Post. SN z 22 października 2009 r., I UZ 64/09.

⁵¹ Wyr. SN z 3 października 2008 r., I CSK 70/08.

⁵² Np. post. składu 7 sędziów SN z 29 sierpnia 2019 r., III UZP 3/17, oraz z 2 sierpnia 2018 r., III UZP 4/18.

⁵³ Np. post. SN z 1 sierpnia 2018 r., III PO 6/18.

⁵⁴ Post. składu 7 sędziów SN z 2 sierpnia 2018 r., III UZP 4/18.

⁵⁵ Post. składu 7 sędziów SN z 21 maja 2019 r., III CZP 25/19.

⁵⁶ Post. SN z 12 czerwca 2019 r., II PO 3/19.

⁵⁷ Post. składu 7 sędziów SN z 29 sierpnia 2019 r., III UZP 3/17.

⁵⁸ Wyr. z 27 marca 2019 r., EU:C:2019:260.

IV. PRZEDMIOT PYTANIA PREJUDYCJALNEGO

Z art. 267 TFUE wynika, że przedmiotem pytania prejudycjalnego może być wykładnia prawa pierwotnego i pochodnego lub ważność prawa pochodnego. Rozpoczynając analizę od pytań o ważność aktu prawa pochodnego, należy wyjaśnić, że w pytaniach tego rodzaju chodzi o zweryfikowanie przez TS jako jedyny organ właściwy do tego na podstawie Traktatu, czy akt prawa unijnego wydany na podstawie traktatu przez instytucje UE, którego przepisy mają stanowić podstawę prawną rozstrzygnięcia sprawy przez sąd krajowy albo który – w przypadku decyzji – ma być wyegzekwowany w postępowaniu przed sądem krajowym, może rzeczywiście znaleźć zastosowanie z uwagi na wątpliwości dotyczące jego ważności. Podstawy nieważności aktu prawa unijnego określa art. 263 TFUE. Pytania o ważność, co wynika wprost z art. 267 TFUE, mogą dotyczyć tylko aktów prawa pochodnego. Przykładem takiego rodzaju pytania prejudycjalnego jest jedyne pytanie polskiego TK⁵⁹. Sąd Najwyższy nie zadał jeszcze żadnego pytania, którego przedmiotem byłaby ważność aktu prawa unijnego.

Z perspektywy sądu krajowego kluczowe są pytania o wykładnię prawa unijnego. Ich przedmiotem są wątpliwości sądu krajowego co do tego, jak należy rozumieć przepisy prawa unijnego. Chodzi zarówno o przepisy prawa unijnego, które są bezpośrednio stosowane przez sądy krajowe, jak i o przepisy, które stosowane są pośrednio. Bezpośrednie stosowanie prawa unijnego polega na tym, że przepisy prawa unijnego składają się na wiążącą podstawę prawną rozstrzygnięcia, które podejmuje sąd krajowy. Podkreślać należy, że chodzi o sytuacje, gdy przepisy prawa unijnego służą rekonstrukcji wiążącej normy prawnej, której treść determinuje treść orzeczenia sądu krajowego albo której treść rzutuje na rekonstrukcję przez sąd krajowy zgodnej z prawem unijnym podstawy prawnej rozstrzygnięcia. Przepisy te mogą stanowić taką podstawę samodzielnie, bez wsparcia jakiegokolwiek przepisu prawa krajowego⁶⁰, bądź łącznie z przepisem prawa krajowego⁶¹. Ta ostatnia sytuacja występuje najczęściej, gdy sąd krajowy pomija przy formowaniu podstawy prawnej rozstrzygnięcia sprawy (kwestii wpadkowej) pewne przepisy prawa krajowego z powodu ich sprzeczności z prawem unijnym i orzeka na podstawie wprowadzonych w ich miejsce bezpośrednio skutecznych przepisów prawa unijnego. Natomiast przy pośrednim stosowaniu prawa unijnego prawo to dostarcza jedynie wzorca normatywnego, do którego należy zbliżyć wzorzec krajowy w drodze wykładni przepisów krajowych, które stanowią jedyną wiążącą podstawę prawną rozstrzygnięcia.

Pytanie prejudycjalne o wykładnię mogą dotyczyć dowolnego źródła aktu prawa unijnego, zarówno prawa pierwotnego, jak i prawa pochodnego. Dopuszczalne jest także pytanie o wykładnię przepisów aktów prawnie niewiążących, jeżeli

⁵⁹ Zob. wyr. TS z 7 marca 2017 r., C-390/15, *RPO*, EU:C:2017:174.

⁶⁰ Jest tak np., gdy sąd orzeka o roszczeniu, które wynika z rozporządzenia unijnego i którego przesłanki ochrony określa unijne rozporządzenie – np. w sprawach o naruszenie unijnych tytułów ochronnych do praw własności intelektualnej, takich jak unijne znaki towarowe i wzory przemysłowe.

⁶¹ Np. wyr. SN z 4 stycznia 2008 r., I UK 182/07.

ich treść wpływa na rozumienie i stosowanie wiążącego aktu prawa pochodnego. Z perspektywy aktów prawa unijnego, których przepisy wywołały wątpliwości interpretacyjne SN, pytania można podzielić na dotyczące kwestii wykładni prawa pierwotnego⁶², rozporządzeń⁶³, dyrektyw⁶⁴ oraz niewiążących źródeł prawa⁶⁵.

Zarówno wśród pytań sądów krajowych, jak i orzeczeń TS bardzo często trafiają się przykłady rozstrzygnięć, które nie mieszczą się w przywołanym wyżej dychotomicznym podziale na pytania o wykładnię i pytania o ważność. Wielokrotnie bowiem zdarza się, że TS – zastrzegając się w argumentacyjnej części wyroku, że tego nie czyni – dokonuje oceny zgodności przepisów prawa krajowego z prawem unijnym albo formuluje sądowi krajowemu kryteria oceny, które powinien zastosować ten sąd celem zweryfikowania, czy przepisy krajowe, które normalnie zastosowałby do rozstrzygnięcia sprawy, pozostają zgodne z prawem unijnym. Tego rodzaju orzeczenia i poprzedzające je pytania są jednak niczym innym jak wariantem pytań o wykładnię prawa unijnego. Bezpośrednim praktycznym efektem dokonanej przez TS wykładni w odpowiedzi na pytanie sądu krajowego jest bowiem często taki wzorzec normatywny, z którego najczęściej bezpośrednio wynika, że przepisy prawa krajowego, które normalnie miałyby zastosować sąd krajowy, są jednak z prawem unijnym niezgodne.

W związku z przedstawioną powyżej klasyfikacją przedmiotu pytania prejudycjalnego w dotychczasowej praktyce SN można wyróżnić pytania o: 1) zakres zastosowania prawa unijnego (temporalny, podmiotowy i przedmiotowy)⁶⁶; 2) wzorzec wykładni⁶⁷; 3) zgodność prawa krajowego z prawem unijnym⁶⁸; 4) obowiązki sądu krajowego⁶⁹; 5) wykładnię wyroku TS. W tym ostatnim przypadku można wyróżnić dwa warianty pytań o wykładnię przepisu prawa Unii. W pierwszym z nich SN wnosił o potwierdzenie przez TS już zajętego przez Trybunał stanowiska w zakresie wykładni tego samego przepisu dokonanej w innym orzeczeniu, gdy SN się nie zgadzał z wykładnią dokonaną przez TS, a także o wyjaśnienie, czy to wcześniejsze (i kontestowane) stanowisko interpretacyjne TS jest także adekwatne w stanie faktycznym sprawy, w której orzekł SN⁷⁰. Z kolei w drugim wariantcie przedmiotem pytania jest wykładnia przepisu unijnego, który został już zinterpretowany przez TS, ale sentencja wyroku prejudycjalnego zawęziła zastosowanie dokonanej wykładni do określonego stanu faktycznego⁷¹.

---

⁶² Post. SN: z 8 października 2014 r., III SK 53/13; z 16 kwietnia 2015 r., III SK 30/14; z 18 lutego 2015 r., III SK 18/14; z 26 września 2017 r., III SK 39/16; oraz postanowienia powołane w przyp. 19.

⁶³ Post. SN z 15 lipca 2009 r., III SK 2/09; z 27 września 2010 r., V KK 179/10 oraz postanowienia z przyp. 18.

⁶⁴ Post. składu 7 sędziów SN z 19 lipca 2017 r., III UZP 3/17 oraz post. SN z 26 września 2017 r., III SK 45/16 i powołane w przypisie nr 14.

⁶⁵ Post. SN z 3 września 2009 r., III SK 16/09; z 8 października 2014 r., III SK 53/13.

⁶⁶ Post. SN: z 15 lipca 2009 r., III SK 2/09; z 3 września 2009 r., III SK 16/09.

⁶⁷ Post. SN: z 15 maja 2014 r., III SK 28/13; z 21 stycznia 2016 r., III SK 51/14.

⁶⁸ Post. SN: z 6 listopada 2013 r., III SK 59/12; z 16 kwietnia 2015 r., III SK 30/14.

⁶⁹ Post. SN: z 15 lipca 2009 r., III SK 2/09; z 18 lutego 2015 r., III SK 18/14; III UZP 4/18; III PO 7/18.

⁷⁰ Post. SN z 19 grudnia 2008 r., III SK 27/08.

⁷¹ Post. SN z 19 września 2019 r., II UK 241/18.

Patrząc z kolei na pytania prejudycjalne z perspektywy sądu krajowego jako inicjatora dialogu z TS, pytania prejudycjalne służyły do tej pory SN do weryfikacji zgodności z prawem unijnym dotychczasowej krajowej linii orzeczniczej i wykładni, na której była ona oparta⁷²; potwierdzeniu przez TS określonego sposobu rozumienia prawa unijnego, który był preferowany przez SN⁷³; dostarczeniu impulsu do rozwoju prawa UE w postaci przedstawienia całkowicie nowego zagadnienia prawnego⁷⁴.

V. SPOSÓB SFORMUŁOWANIA PYTANIA PREJUDYCJALNEGO ORAZ UZASADNIENIA

Z art. 94 Regulaminu postępowania przed TS wynika, że każdy wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym powinien zawierać: 1) pytanie; 2) zwięzłe omówienie przedmiotu sporu oraz istotnych okoliczności faktycznych sprawy; 3) treść przepisów krajowych mogących mieć zastosowanie w sprawie, ewentualnie wskazanie istotnego dla sprawy orzecznictwa sądów krajowych; 4) omówienie powodów, dla których sąd odsyłający rozpatruje kwestię prawa Unii, oraz przedstawienie związku między powołanymi w pytaniu przepisami unijnymi a uregulowaniami krajowymi, które znajdują zastosowanie w postępowaniu głównym.

W kwestii formułowania pytań prejudycjalnych w dotychczasowej praktyce SN należy wskazać, że postanowienie w przedmiocie zadania pytania najczęściej zawierało więcej niż jedno pytanie. Sąd starał się nie łączyć – choć nie ma formalnie przeszkód – różnych kwestii prawa unijnego w ramach jednego pytania. Z punktu widzenia sposobu sformułowania pytania prejudycjalne można podzielić na proste (gdy sąd krajowy wskazuje jedno znaczenie przepisu prawa unijnego) oraz złożone (gdy sąd krajowy przedstawia więcej niż dwa wzajemnie wykluczające się warianty interpretacyjne). Pytania prejudycjalne mogą być niezależne od siebie albo warunkowe, gdy w zależności od odpowiedzi na jedno z pytań, sąd krajowy widzi potrzebę rozważania przez TS kolejnych problemów interpretacyjnych. Pytania mogą być wreszcie sformułowane ogólnie (abstrakcyjnie), ale i bardzo konkretnie, z wprowadzeniem do treści pytania elementów stanu faktycznego istotnych dla zgłoszonej przez sąd krajowy kwestii prawa unijnego. Oceniając wynik zadanych pytań w postaci sentencji orzeczeń TS, jak również przypadki przeformułowania przez Trybunał dotychczasowych pytań SN, odnosi się wrażenie, że preferowane jest maksymalnie szczegółowe formułowanie samego pytania z uwzględnieniem w jego treści specyfiki sprawy. Tymczasem SN preferował do tej pory formułowanie pytań prejudycjalnych w sposób odpowiadający konwencji wypracowanej w prawie krajowym dla zagadnień prawnych.

⁷² Post. SN: z 6 listopada 2013 r., III SK 59/12; z 18 lutego 2015 r., III SK 18/14.

⁷³ Post. SN z 8 października 2014 r., III SK 53/13.

⁷⁴ Zob. postanowienia powołane w przyp. 19.

Wzorcowe pytanie o wykładnię prawa UE powinno przybierać następującą formę: „Czy przepis [prawa UE] należy interpretować w ten sposób, że [...] oznacza [...]?”. Można również rozważyć ściśle połączenie w pytaniu wniosku o wykładnię prawa unijnego ze stanem faktycznym sprawy, zwłaszcza gdy istnieje wątpliwość w przedmiocie adekwatności dotychczasowej linii orzeczniczej TS do realiów sprawy, w której kierowane jest pytanie, albo gdy sąd krajowy próbuje nakłonić TS do zniuansowania dotychczasowej linii orzeczniczej. Wówczas wzorcowe pytanie powinno brzmieć: „Czy przepis [prawa UE] należy interpretować w ten sposób, że w okolicznościach takich jak [...] oznacza on, że [...]?”. Z kolei wzorcowe pytanie o zgodność prawa krajowego z prawem UE, ukrywane pod postacią pytania interpretacyjnego, powinno brzmieć następująco: Czy [przepis prawa UE] należy interpretować w ten sposób, że wyłącza on zastosowanie [przepisu prawa krajowego] (ew. „w zakresie, w jakim...”)?

Zasady formułowania pytań o ważność są takie same. Należy je rozpocząć od partykuły „czy”, następnie wskazać przepis aktu prawa unijnego, co do którego ważności sąd krajowy powziął wątpliwość (np. „art. 1 lit. c) i art. 17 2014/40”; „pkt 6 załącznika III do zmienionej dyrektywy 2006/112”), a zakończyć zarzucaną przez sąd krajowy przyczyną nieważności (np. „są nieważne ze względu na naruszenie ogólnej zasady niedyskryminacji prawa Unii”⁷⁵; „jest nieważny, ponieważ w procesie prawodawczym naruszono istotny wymóg proceduralny konsultacji z Parlamentem Europejskim”⁷⁶). Pytanie o nieważność może mieć również charakter bardziej rozbudowany, gdy z jego treści będzie wynikało dodatkowo, w czym sąd krajowy upatruje ziszczenia się powołanej przez siebie podstawy nieważności (np. „Czy art. 98 ust. 2 zmienionej dyrektywy 2006/112 w związku z pkt 6 załącznika III do tej dyrektywy jest nieważny, ponieważ narusza zasadę neutralności podatkowej w zakresie, w jakim wyłącza stosowanie obniżonych stawek podatku od książek wydawanych w formie cyfrowej i innych publikacji elektronicznych?”⁷⁷).

Samo uzasadnienie postanowienia powinno zawierać z jednej strony związane, z drugiej zaś klarowne przedstawienie tych okoliczności stanu faktycznego, które są istotne z punktu widzenia przedmiotu pytania oraz zakotwiczenia jej w prawie unijnym. Dotychczasowa praktyka pokazuje, że sądy powszechne mają największy problem właśnie z tym elementem uzasadnienia, co niejednokrotnie kończy się odmową udzielenia odpowiedzi bez wdrożenia przez TS trybu naprawczego przewidzianego w art. 101 Regulaminu, jakim jest zwrócenie się do sądu krajowego o udzielenie dodatkowych wyjaśnień⁷⁸. Kolejnym

⁷⁵ Wyr. TS z 22 listopada 2018 r. w sprawie *Swedish Match AB* (C-151/17), EU:C:2018:938.

⁷⁶ Wyr. TS z 7 marca 2017 r. w sprawie *RPO* (C-390/15), EU:C:2017:174.

⁷⁷ Wyr. TS z 7 marca 2017 r. w sprawie *RPO* (C-390/15), EU:C:2017:174.

⁷⁸ Zob. przykłady odmowy udzielenia odpowiedzi w sprawach polskich z powodu braku dostatecznych wyjaśnień w przedmiocie stanu faktycznego sporu w postępowaniu głównym (post. TS z 7 listopada 2019 r. w sprawie *P.J.* (C-513/19), EU:C:2019:953), braku związku sprawy z zakresem normowania prawa unijnego (post. TS: z 2 czerwca 2016 r. w sprawie *HG* (C-50/16), EU:C:2016:406; z 11 grudnia 2014 r. w sprawie *Stylinart sp. z o.o.* (C-282/14), EU:C:2014:2486), niewykazania związku przepisu prawa unijnego z przedmiotem sporu (post. TS z 18 lutego 2016 r. w sprawie *Z.Ś.* (C-325/15), EU:C:2016:107).

elementem uzasadnienia jest wyjaśnienie krajowego kontekstu prawnego, a zatem tego, jak interpretowane i stosowane są przepisy krajowe, na podstawie których sprawę ma rozstrzygnąć sąd krajowy. Ten element uzasadnienia ma szczególne znaczenie dla pytań o wykładnię przepisów traktatów i dyrektyw, pytań o zgodność z prawem unijnym oraz pytań o obowiązki sądów krajowych jako sądów unijnych. W przypadku pytań prejudycjalnych o wykładnię bezpośrednio stosowanych przepisów prawa unijnego, w szczególności rozporządzeń, ten element uzasadnienia powinien – o ile jest to możliwe – przedstawiać, w jaki sposób przepisy te były do tej pory stosowane w praktyce sądów krajowych. Ostatnim wymaganym elementem uzasadnienia jest przedstawienie samych wątpliwości interpretacyjnych oraz związku z przedmiotem pytania. Stanowisko sądu krajowego w przedmiocie kierunku rozstrzygnięcia tych wątpliwości nie jest niezbędne, co odróżnia pytania prejudycjalne od krajowych pytań prawnych w postępowaniu cywilnym. Nie jest także konieczne prezentowanie stanowisk piśmiennictwa lub sądów z innych państw członkowskich w danej kwestii, jak również obszerne przytaczanie orzecznictwa TS i wychwytywanie w nich ewentualnych rozbieżności. Można poprzestać na wymienieniu orzeczeń TS, na tle których sąd krajowy powziął wątpliwość co do sposobu rozumienia przepisu prawa unijnego, który powinien zastosować w zawisłej przed nim sprawie.

Jak widać, gdy sąd krajowy poweźmie wątpliwości w zakresie wykładni prawa unijnego, czy nawet jego zakresu zastosowania (pytania o sprawę unijną) samo sformułowanie pytania prejudycjalnego nie jest – co do zasady – skomplikowanym zadaniem. Najtrudniejsze jest przekonanie TS w treści pytania i jego uzasadnieniu – zwłaszcza w przypadku pytań o zakres normowania wyznaczających nowe granice zastosowania prawa Unii – o istnieniu związku między przedmiotem sporu i dostrzeżoną przez sąd krajowy kwestią prawną a prawem unijnym⁷⁹. Drugim w kolejności wyzwaniem jest sporządzenie uzasadnienia zawierającego wszystkie wymienione wyżej elementy i nieprzekraczającego 15 stron maszynopisu (czcionka 12; odstępy 1,5; numeracja akapitów).

VI. WYKORZYSTANIE ODPOWIEDZI TS

W przypadku udzielenia przez TS odpowiedzi na pytanie SN jako sąd pytający jest związany rozstrzygnięciem zawartym w wyroku sądu unijnego. Odmowa udzielenia odpowiedzi w jednej sprawie na pytania prejudycjalne zadane sekwencyjnie w kilku sprawach nie ma natomiast wpływu na moc wiążącą wykładni prawa unijnego dokonanej przez TS i związania tą wykładnią przez SN także w tej sprawie, w której odmówiono udzielenia odpowiedzi ze

---

⁷⁹ Zob. zwłaszcza post. SN: z 30 sierpnia 2018 r., III PO 7/18; z 12 czerwca 2019 r., II PO 3/19; post. składu 7 sędziów SN z 21 maja 2019 r., III CZP 25/19.

względu na przyjęcie przez TS założenia, że z uwagi na zmiany okoliczności faktycznych lub prawnych jej udzielenie nie jest już konieczne do rozstrzygnięcia sprawy przez sąd krajowy⁸⁰. Przypomnieć należy, że w postępowaniu prejudycjalnym to rolą TS jest dokonywanie interpretacji prawa unijnego i formułowanie dla sądów krajowych wskazówek aplikacyjnych, natomiast do sądu krajowego należy ostatecznie zastosowanie wykładni prawa dokonanej przez TS. Sąd krajowy może zatem odmiennie od TS ocenić, czy przedmiot sporu w sprawie, w której wystąpiono z pytaniem prejudycjalnym, nadal istnieje i czy strona postępowania ma interes prawny w jego rozstrzygnięciu. W przypadku udzielenia pozytywnej odpowiedzi na to pytanie, sąd krajowy w sprawie, w której odmówiono udzielenia odpowiedzi na pytanie prejudycjalne, jest i tak związany wykładnią prawa unijnego dokonaną przez TS w innej sprawie (zwłaszcza gdy pytanie w niej pochodzi z tego samego sądu krajowego, dotyczyło tych samych przepisów unijnych i – pośrednio – krajowych oraz powstało w takich samych lub podobnych okolicznościach faktycznych i kontekście normatywnym). Zasada związania wykładnią prawa unijnego dokonaną przez TS innych sądów niż sąd pytający ma oparcie w funkcjach postępowania prejudycjalnego (zapewnienie jednolitej wykładni i stosowania prawa unijnego w państwach członkowskich) oraz służy zapewnieniu poszanowania autonomii prawa unijnego względem prawa krajowego⁸¹. Zasada ta wynika zarówno pośrednio (w ramach instytucji *acte éclairé*)⁸², jak i bezpośrednio⁸³ z orzecznictwa TS. W praktyce SN związanie wykładnią TS poza sprawami, w których wystąpiono z pytaniem prejudycjalnym zostało zaakceptowane wprost w szeregu orzeczeń Izby Karnej oraz Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych⁸⁴.

Głównym zadaniem SN po wydaniu wyroku jest zapewnienie efektywności prawu unijnemu⁸⁵. W przypadku orzeczeń prejudycjalnych o charakterze interpretacyjnym, rozpoznanie sprawy przez SN orzekający po pytaniu prejudycjalnym polega na zweryfikowaniu zgodności rozstrzygnięcia sądu II instancji z unijnym wzorcem interpretacyjnym zawartym w wyroku TS. Gdy SN orzeka w sprawie unijnej regulowanej w całości (pod względem prawa materialnego) przez bezpośrednio skuteczne przepisy prawa unijnego, zastosowanie się do wyroku prejudycjalnego jest co do zasady bezproblemowe. Sąd Najwyższy dysponuje już wiążącym wzorcem interpretacyjnym zdekodowanym przez TS i jedynie aplikuje ten wzorzec⁸⁶. Taki sposób postępowania dotyczy przypadku

⁸⁰ Por. wyr. TS z 19 listopada 2019 r. w sprawach połączonych *A.K. i in.* (C-585/18, C-624/18 i C-625/18) i wyr. SN z 5 grudnia 2019 r., III PO 7/18.

⁸¹ Zob. np. Skubisz, Skrzydło-Tefelska (2005): 61–72; Dąbrowska-Kłosińska (2011): 391–418.

⁸² Zamiast wielu zob. wyr. TS z 27 marca 1980 r. w sprawie *Amministrazione delle Finanze dello Stato p. Denavit Italiana Srl* (61/79), EU:C:1980:100.

⁸³ Wyr. TS z 4 czerwca 2009 r. w sprawie *T-Mobile i in.* (C-8/08), EU:C:2009:343: pkt 50.

⁸⁴ Wyr. SN z 10 kwietnia 2019 r., II UK 504/17, niepubl.; post. składu 7 sędziów SN z 14 października 2015 r., I KZP 10/15; post. SN z 2 grudnia 2011 r., III SK 28/11, Lex nr 1232616, oraz z 27 listopada 2014 r., II KK 55/14, OSNKW 2015, nr 4, poz. 37.

⁸⁵ Post. składu 7 sędziów SN z 29 sierpnia 2019 r., III UZP 3/17.

⁸⁶ Zob. np. wyr. SN: z 10 listopada 2010 r., III SK 27/08; z 7 lipca 2011 r., III SK 16/09; z 16 czerwca 2011 r., I UK 163/11 (poprzednio I UK 344/08); z 10 listopada 2016 r., III SK 53/13.

rozpoznawania spraw unijnych wchodzących w zakres zastosowania prawa pierwotnego, rozporządzeń oraz tych dyrektyw, które nie zostały implementowane do prawa krajowego. W praktyce SN jest on najlepiej widoczny w sprawach z zakresu unijnej koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, unijnych tytułów do praw własności intelektualnej oraz unijnego prawa konkurencji. Sytuacja nieco komplikuje się w przypadku współstosowania krajowego i unijnego prawa materialnego. Najczęściej dzieje się tak w przypadku orzeczenia prejudycjalnego interpretującego przepisy unijnej dyrektywy, która została wdrożona do prawa krajowego. Rolą SN jest wówczas nie tyle samo sprawdzenie poprawności implementacji, ile zapewnienie skuteczności dyrektywie przez wykładnię prawa krajowego zorientowaną na dyrektywę. Pojęcia użyte w dyrektywie mają bowiem swoje autonomiczne (unijne) znaczenie, a ich odpowiedniki w krajowych ustawach implementujących powinny być wykładane w sposób uwzględniający wymóg jednolitego stosowania prawa unijnego we wszystkich państwach członkowskich. Należy więc zadbać o to, by odpowiednio rozumieć przepisy prawa krajowego, które mają stanowić faktyczną formalną podstawę prawną rozstrzygnięcia (w konsekwencji braku bezpośredniego skutku dyrektyw w postępowaniu między jednostkami dyrektywy nie są bezpośrednio stosowane, zatem ich przepisy nie składają się na podstawę prawną rozstrzygnięcia sprawy, a jedynie dostarczają wzorca interpretacyjnego).

Wykładnia dokonana przez TS może stanowić dla SN impuls do odwołania się do tak innowacyjnych sposobów zapewnienia skuteczności prawu unijnemu, jak odstępianie od wyników wykładni językowej celem dokonania prounijnej wykładni przepisu krajowego⁸⁷. Przykładowo w orzeczeniu rozstrzygającym problem wniesienia apelacji w terminie za pośrednictwem operatora niewyznaczonego SN uznał ostatecznie za dopuszczalną prounijną wykładnię art. 165 § 2 k.p.c. i uznał, że przepis ten należy rozumieć w ten sposób, że „równoznaczne z wniesieniem pisma procesowego do sądu jest także nadanie pisma procesowego za pośrednictwem operatora pocztowego niebędącego operatorem wyznaczonym”⁸⁸. Zaakceptowano w ten sposób postulat piśmiennictwa, by w przypadku niemożności zapewnienia stanu zgodności między prawem krajowym a prawem unijnym w drodze interpretacji językowej, rozważyć możliwość odstąpienia od sprzecznego z prawem unijnym rezultatu tej wykładni przy wykorzystaniu metodologii oferowanej przez koncepcję derywacyjnej wykładni prawa⁸⁹. Sąd Najwyższy uzasadnił taki zabieg względami systemowymi, klarownością co do wykładni prawa unijnego uzyskaną dzięki zadaniu pytania do TS, rzeczywistym celem przyświecającym prawodawcy krajowemu przy wprowadzeniu zmian do art. 165 § 2 k.p.c., krajową (wewnętrzną) wykładnią systemową, brakiem racjonalności utrzymywania uprzywilejowania dla operatora pocztowego oraz naruszeniem zasady równości stron postępowania jako zasady procesowej.

⁸⁷ Zob. wyr. SN z 9 czerwca 2016 r., III SK 28/13.

⁸⁸ Post. składu 7 sędziów SN z 29 sierpnia 2019 r., III UZP 3/17.

⁸⁹ Sołtys (2015): 539–542 i powołana tam literatura przedmiotu.

Gdy z wykładni dokonanej w wyroku TS wynika, że przepisy prawa krajowego, które normalnie miałyby zastosować SN przy rozpoznawaniu skargi kasacyjnej, są sprzeczne z prawem unijnym, albo gdy TS samodzielnie dokonana takiej oceny, wykonanie takiego orzeczenia prejudycjalnego wymaga upewnienia się, że w danej sprawie możliwa jest odmowa zastosowania przepisu prawa krajowego. Reguła Simmenthal znajduje zastosowanie tylko wówczas, gdy wyłożony przez TS przepis prawa unijnego zawarty jest w takim akcie prawnym, który może wywoływać bezpośredni skutek. Niewystarczające jest stwierdzenie, że przepis jest jasny, precyzyjny i bezwarunkowy w stopniu pozwalającym wyinterpretować z niego normę nadającą się do zastosowania. Gdy zastosowanie przepisu unijnego do oceny zgodności prawa krajowego będzie możliwe, wówczas SN powinien uchylić orzeczenie sądu II instancji oparte na przepisie krajowym, który nie powinien znaleźć zastosowania. Gdy wydawane jest orzeczenie reformatoryjne, podstawa prawna rozstrzygnięcia sprawy składa się z samych przepisów prawa krajowego (zgodnych z prawem unijnym)⁹⁰ albo z przepisów prawa krajowego (zgodnych z prawem unijnym) uzupełnionych o przepis prawa unijnego, z którego wynika norma materialnego dająca podstawę do wydania orzeczenia o odmiennej treści niż wydane przez sąd II instancji⁹¹. Z kolei wykładnia prawa unijnego potwierdzająca zgodność z prawem unijnym przepisów krajowych zastosowanych przez sąd II instancji prowadzi do oddalenia skargi kasacyjnej.

Gdy wyrok TS ma charakter aplikacyjny, rolą SN jest zastosowanie metodologii stosowania przepisu prawa Unii wskazanej przez TS. Taki sposób wykonania orzeczenia TS zastosowano w wyroku SN z 5 grudnia 2019 r. (III PO 7/18).

Według stanu na 31 grudnia 2019 r. spośród pytań SN rozstrzygniętych już przez TS tylko w jednym przypadku odmówiono odpowiedzi z powodu zmiany stanu prawnego⁹². Cztery pytania zostały cofnięte. W sprawie III SK 66/12 było to efektem cofnięcia skargi kasacyjnej przez stronę⁹³. W sprawie I CSK 543/17 powodem cofnięcia pytania było rozstrzygnięcie problemu prawnego objętego jego zakresem w orzeczeniu TS wydanym w innej sprawie⁹⁴. Natomiast w sprawach II PK 153/17 i III PO 6/18 powodem cofnięcia były: zmiana stanu prawnego (uchylenie przepisów dotyczących przejścia w stan spoczynku sędziego SN, który ukończył 65 rok życia po 4 lipca 2018 r.), zapytanie skierowane z TS, czy sąd krajowy podtrzymuje wniosek o wydanie pytania, oraz wydanie wyroku przez TS w odpowiedzi na inne pytanie SN⁹⁵.

⁹⁰ Zob. np. wyr. SN z 10 lutego 2006 r., III CSK 112/05.

⁹¹ Zob. np. wyr. SN z 8 czerwca 2011 r., III SK 2/09.

⁹² Zob. post. SN z 30 sierpnia 2018 r., III PO 7/18, wyr. TS z 19 listopada 2019 r. w sprawach połączonych *A.K. i in.* (C-585/18, C-624/18 i C-625/18) oraz wyr. SN z 5 grudnia 2019 r., III PO 7/18.

⁹³ Post. SN z 25 lutego 2014 r., III SK 66/12, niepubl.

⁹⁴ Post. Prezesa TS z 21 czerwca 2019 r. w sprawie *JA* (C-745/18), EU:C:2019:561 w związku z cofnięciem pytania po zapoznaniu się przez SN z wyr. TS z 10 kwietnia 2019 r. w sprawie *PSM „K”* (C-214/18), EU:C:2019:301.

⁹⁵ Post. SN: z 3 października 2019 r., II PK 153/17, niepubl.; z 11 grudnia 2019 r., III PO 6/18.

VII. PODSUMOWANIE

Dotychczasowa praktyka SN w zakresie stosowania art. 267 TFUE dostarcza licznych przykładów ułatwiających prawidłowe korzystanie z pytań prejudycjalnych zarówno przez sam SN, jak i sądy powszechne. Za pomocą przedstawionych pytań SN wnosi swój wkład w rozwój prawa unijnego w różnych dziedzinach, poczynając od tradycyjnych (jak prawo karne materialne⁹⁶, prawo autorskie⁹⁷, współpraca sądów w sprawach cywilnych⁹⁸, prawo spółek⁹⁹, prawo podatkowe¹⁰⁰, ochrona konsumentów¹⁰¹), przez specyficznie unijne (jak koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego¹⁰² odpowiedzialność odszkodowawcza Skarbu Państwa¹⁰³, prawo antymonopolowe¹⁰⁴, prawo pomocy publicznej¹⁰⁵), po dziedziny dość nowe (jak prawa telekomunikacyjnego¹⁰⁶) i – wreszcie – kwestie ustrojowe. To właśnie nowatorskie i nowatorsko zastosowane pytania prejudycjalne służące wykreowaniu unijnych mechanizmów ochrony praworządności w państwie członkowskim¹⁰⁷ mają szansę stać się najdonioślejszym wkładem sądownictwa polskiego w rozwój Unii jako wspólnoty prawa. O ile tylko unijny Trybunał Sprawiedliwości skorzysta z drzwi otwartych odesłaniami prejudycjalnymi Sądu Najwyższego.

David Miąsik

Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa

dawidmiasik@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0001-5974-9233>

Dąbrowska, P. (2002). Obowiązki w czasie wyroków wstępnych Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. *Przeгляд Sądowy* 12(7/8): 53–71.

Dąbrowska, P. (2004). Skutki orzeczenia wstępnego Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. Warszawa.

Dąbrowska-Kłosińska, P. (2010). Skutki wyroków prejudycjalnych TS w postępowaniu przed sądami krajowymi w świetle orzecznictwa i Traktatu z Lizbony. *Europejski Przeгляд Sądowy* 12: 4–15.

⁹⁶ Post. SN z 27 września 2010 r., V KK 179/10.

⁹⁷ Post. SN z 15 maja 2015 r., V CSK 41/14.

⁹⁸ Post. SN z 27 listopada 2014 r., V CSK 487/13.

⁹⁹ Post. SN z 22 października 2015 r., IV CSK 664/14.

¹⁰⁰ Post. SN z 27 lipca 2018 r., I CSK 543/17.

¹⁰¹ Post. SN z 26 września 2017 r., III SK 45/16.

¹⁰² Post. SN: z 18 sierpnia 2009 r., I UK 344/08; z 19 września 2019 r., II UK 241/18; z 19 września 2019 r., II UK 81/18.

¹⁰³ Post. SN z 28 listopada 2019 r., I CSK 435/18, niepubl.

¹⁰⁴ Post. SN: z 15 lipca 2009 r., III SK 2/09; z 26 września 2017 r., III SK 39/16.

¹⁰⁵ Post. SN: z 8 października 2014 r., III SK 53/13; z 16 kwietnia 2015 r., III SK 30/14.

¹⁰⁶ Post. SN: z 19 grudnia 2008 r., III SK 27/08; z 3 września 2009 r., III SK 16/09; z 6 listopada 2013 r., III SK 59/12; z 16 października 2013 r., III SK 66/12; z 15 maja 2014 r., III SK 28/13; z 18 lutego 2015 r., III SK 18/14; z 21 stycznia 2016 r., III SK 51/14.

¹⁰⁷ Post. składu 7 sędziów SN z 2 sierpnia 2018 r., III UZP 4/18 i z 21 maja 2019 r., III CZP 25/19, oraz post. SN: z 1 sierpnia 2018 r., III PO 6/18; z 30 sierpnia 2018 r., III PO 7/18; z 19 września 2018 r., III PO 8/18; z 19 września 2019 r., III PO 9/18; z 3 października 2018 r., II PK 153/17; z 12 czerwca 2019 r., II PO 3/19.

- Domańska, M., Wąsek-Wiaderek, M., Wojtaszek-Mik, E., Zielony, A. (2007). Pytanie prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich. Warszawa.
- Grzeszczak, R. (2008). Pytania prejudycjalne polskich sądów. Europejski Przegląd Sądowy 11: 55–60.
- Kastelik-Smaza, A. (2007). Konsekwencje naruszenia obowiązku skierowania pytania prejudycjalnego do ETS. Europejski Przegląd Sądowy 2: 24–31.
- Kastelik-Smaza, A. (2010). Pytania prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej a ochrona praw jednostki. Warszawa.
- Koncewicz, T.T. (2007). Konstrukcja orzeczeń wstępnych Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich. Przewidywalny prawniczy schemat? *Palestra* 52(7/8): 231–236.
- Kowalik-Bańczyk, K. (2015). Nieskierowanie pytania prejudycjalnego jako naruszenie prawa do sądu. Glosa do wyroku ETPC z dnia 8 kwietnia 2014 r., 17120/09. *Państwo i Prawo* 70(12): 124–129.
- Półtorak, N. (2011). Skuteczność orzeczeń TSUE a skuteczność orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego w świetle zasady równoważności i efektywności ochrony, [w:] A. Wróbel (red.), *Zapewnienie efektywności orzeczeń sądów międzynarodowych w polskim porządku prawnym*. Warszawa: 437–463.
- Sadomski, J. (2014). Pytania prejudycjalne polskich sądów powszechnych. *Prawo w Działaniu* 20: 26–93.
- Sikora, A. (2019). Zaniechanie skierowania do Trybunału Sprawiedliwości pytania prejudycjalnego jako przedmiot uchybienia na podstawie art. 258 TFUE. Glosa do wyroku TS z dnia 4 października 2018 r., C-416/17. *Europejski Przegląd Sądowy* 3: 24–30.
- Stankiewicz, R. (2016). Pytania prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej a polskie sądownictwo administracyjne (zagadnienia wybrane). *Studia Iuridica* 66: 355–370.
- Styrna, A. (2008). Procedura orzeczeń wstępnych Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. *Radca Prawny* 3: 45–53.
- Styrna, A. (2009). Procedura orzeczeń wstępnych Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. *Radca Prawny* 5: 32–40.
- Taborowski, M., Zawidzka A. (2003). O procedurze orzeczeń wstępnych w stosowaniu prawa wspólnotowego. *Palestra* 48(9/10): 210–216.
- Taborowski, M., Zawidzka A. (2003). O procedurze orzeczeń wstępnych, cz. II. *Palestra* 48(11/12): 214–220.
- Talaga, R. (2010). Pytania prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości UE w praktyce polskich sądów administracyjnych. *Studia Europejskie* 1: 91–115.
- Zięba, J. (2004). Instytucja orzeczeń wstępnych Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich. *Studia Prawnicze* 4: 45.

THE INSTITUTION OF PRELIMINARY REFERENCES TO
THE COURT OF JUSTICE
IN THE PRACTICE OF THE SUPREME COURT OF POLAND

Summary

The article discusses the experience of the Polish Supreme Court with 31 preliminary references to the Court of Justice. It presents the subject-matter of the references, the circumstances which had been taken into account before the reference was made or before the motion to refer was rejected (by use of *acte clair* or *acte éclairé*). It provides practical guidance as to when and how to refer, and how to reason the reference. The article also analyses the impact of a preliminary ruling on the judicial decision and reasoning following the judgement of the Court of Justice, by elaborating on how the Supreme Court adjudicated after the referral.

Keywords: preliminary reference; preliminary ruling; Supreme Court of Poland; Court of Justice; Article 267 of TFEU; *acte éclairé*; *acte clair*